

Græsk. »En statsbankerot er meget sandsynlig – det afgørende spørgsmål er, om den bliver tilrettelagt eller kaotisk.« Græske og internationale eksperter diskuterer nu for alvor det hidtil unævnelige – konsekvenserne af en græsk udtræden af eurozonen.

En ny begyndelse

AF NIKLAS S. HESSEL

Søndag den 6. maj – samme dag som grækerne gik til valg og hensatte landet i en bogstaveligt talt uregerlig tilstand – blev det annonceret, at EU-Kommissionens task force for Grækenland vil oprette en fast base i Athen. Delegationen, der ledes af tyske Horst Reichenbach, skal i første omgang dele lokaler med de græske myndigheder for energiregulering. Men bofællesskabet vakte alt andet end begejstring hos de lokale embedsmænd – her frygter man angreb fra vrede borgere, når eurozonens opsynsmænd rykker ind.

Måske kan de athenske embedsfolk snart ånde lettet op. For hvis et flertal vender sig imod landets låneafale med Trojkaen ved et nyvalg i juni, er det tvivlsomt, om Reichenbach og co. får noget at give sig til i Athen. Sker det, har Grækenland nemlig næppe en fremtid i eurozonen.

Sådan lyder det utvetydige budskab fra Bruxelles og Berlin, men det overbeviser ikke den venstreorienterede alliance SYRIZA, der i meningsmålinger står til at blive det største parti efter et nyvalg.

»Hr. Schäuble spiller en frygtløs cowboy,« erklærede aliancens ordfører for nylig om den tyske finansminister, der har indikeret, at euroen kan overleve uden græsk medlemskab. »Der er ikke den fjerneste sandsynlighed for, at de vil smide os ud.«

I skrivende stund gør præsident Papoulias et sidste forsøg på at samle en regering i det splittede politiske landskab. Seneste forslag går på en regering anført af teknokrater eller en samende skikkelse. Forts Kouvelis, leder af Demokratisk Venstre, der lige nu står som tungen på vægtskålen, har imidlertid protesteret mod en teknokratregering som udtryk for »politikens fallit«; sandsynligvis må grækerne snart til valgurnerne igen.

Men patienten vil dø...

EU's økonomikommissær Olli Rehn henviste i sidste uge til, at størrelsen på Trojkaens assistance – den seneste hjælpepakke er på 130 milliarder euro – er et vidnesbyrd om europæisk solidaritet. Imens spørger grækerne sig selv, hvor meget kærlighed man kan klare; foreløbig må de se langt efter gevinster ved hestekuren, der er fulgt med den europæiske medfølelse. Landet er i recession på femte år; BNP ventes i år at falde med 4,7 procent. De små- og mellemstore virksomheders brancheorganisation anslår, at 240.000 job vil forsvinde i år mod 150.000 i 2011; ungdomsarbejdsledigheden har rundet 50 procent.

Trojkaens kur lyder blandt andet på yderligere besparelser – svarende til mere end fem procent af BNP – over de næste to år og omfattende reformer af arbejdsmarkedet. Kritikere mener, at sparekursen vil kvæle ethvert tilløb til vækst og gøre det umuligt for grækerne at slippe af med den astronomiske gæld, der ventes at udgøre 168 procent af BNP næste år og mindst 120 procent i 2020 – efter gældsnedskrivningen.

»Den græske statsgæld udgør i dag en væsentlig højere andel af BNP end ved krisens begyndelse. Jo mere Grækenland betaler til sine kreditorer, desto værre bliver krisen, og jo mindre bliver muligheden for at afbetale gælden senere,« siger Stergios Skaperdas, økonomiprofessor ved University of California, og selv med græsk baggrund.

Ifølge professoren er der kun én vej ud af denne malstrøm: Græsk euro-exit og en velkoreograferet statsbankerot. »Som jeg ser det, kan Grækenland ikke overleve økonomisk på andre måder. En statsbankerot er meget sandsynlig – det afgørende spørgsmål er, om den bliver tilrettelagt eller kaotisk.«

Den gode bankerot

Skaperdas skitserer de to scenarier: I det ene smækker Trojkaen pengekasen i på grund af landets manglende reformvilje. Der er ikke længere penge til lønninger og pensioener, og en skrøbelig, uforberedt regering må improvisere sig frem til en ny valuta. Eksporten til landet forsvinder, basale fornødenheder som benzin og medicin bliver mangelvarer, og borgerne indleder et stormløb mod bankerne for at redde deres opsparing fra en fortærende devaluering.

Grækerne står efter en kollaps over for kolossale udfordringer. Først og fremmest: Hvor hurtigt kan man trykke nye drachmer? TEJNING: CHAPPATTE

»Der har allerede været et stiltfærdigt stormløb i de seneste par år, hvor mellem 25 og 30 procent af opsparingerne i de græske banker er blevet flyttet. Men i denne situation vil folk virkelig ønske at få deres penge ud. Bankerne må lukkes ned, men intet er planlagt – måske er der ikke engang en regering på plads, der kan håndtere situationen. Der vil være optøjer, og alt vil meget hurtigt gå helt galt,« siger professoren.

Det var kaos-scenariet. I den rare version indgår den græske regering en aftale med resten af eurozonen om en mindelig udvej fra selskabet. Man har udfærdiget en masterplan – måske offentliggøres det hele på en fredag, så bankernes lukning i den følgende uge kan forkortes. Der er søgnet for import af benzin, centralbanken har smurt seddelpressen og er klar til at trykke ny valuta, og der ligger en aftale med militæret om at holde orden.

»Processen ville minde om Roosevelts indsats under Depressionen, men den vil være mere besværlig,« siger Skaperdas. »Da Roosevelt tog over, lignede USAs økonomi Grækenlands i dag med 20 procents arbejdsløshed, massive BNP-fald, social uro og så videre. Roosevelt førte landet gennem en undtagelsestilstand på 100 dage, der blandt andet indebar en 'bankferie'.

I Grækenland har man ikke sin egen valuta, man har øjensynlig ikke en plan parat, og man har ikke engang et klart politisk lederskab. I stedet har politikerne urealistiske forventninger om at genforhandle låneafalen og på en eller anden måde ændre alting. Det gør det hele meget sværere.«

En anden snubletråd er kreditorernes adresser. Efter den såkaldte haircut, hvor private kreditorer renoncerede på mere end 50 procent af deres tilgodehavender i Grækenland, står grækerne navnlig i gæld til IMF og eurozone-landene. Denne gæld sorterer ikke under græsk lov, og det kan give problemer ved en bankerot.

Analytikere ved den franske bank BNP Paribas har anslået, at den græske gæld vil skyde i vejret til 200 procent af brut-

tonationalproduktet, hvis landet forlader eurozonen. Uanset hvad det præcise tal bliver, vil det være noget nær umuligt for grækerne at tilbagebetale kreditorerne, efter at man har nedskrevet sin valuta. Spørgsmålet er, hvor stor medfølelse de europæiske inddrivere vil vise over for det land, der lige har rettet et livsfarligt stød mod euroen.

»En ny regering må føre sin sag ved de europæiske domstole for at få nedbragt gælden,« siger Skaperdas. Her kan blive brug for kreativitet. Albrecht Ritschl, professor i økonomihistorie ved London School of Economics, har eksempelvis påpeget, at Tyskland aldrig fik betalt sin krigsgæld til blandt andre Grækenland efter verdenskrigen – noget, grækerne kan prøve at slå på. »Hvis stemningen i landet vender, kan gamle krav om erstatning blive rejst igen,« sagde Ritschl sidste år til *Der Spiegel*.

Belgiske tomater

Men selv hvis grækerne kan slippe levende fra gælden, tvivler mange på, at man løser sine problemer ved at katapultere sig ud af euroland. Argentina kom ganske vist på fode efter en kaotisk bankerot i 2001, men det skete dels i en opgangstid, dels gennem en eksportdrevet vækst, som grækerne ikke nødvendigvis kan efterligne. Er professor Skaperdas' plan overhovedet gangbar i det, som den tidligere IMF-medarbejder Miranda Xafa har kaldt en »post-sovjetisk økonomi«?

»De græske virksomheder går ikke nedenunder og hjem lige nu, fordi de er uproduktive, men fordi de ikke har adgang til kredit. Selv eksportfirmaer kan ikke rejse kapital, så de kan finansiere deres produktion, mens de venter på betaling fra deres kunder. Hvis Grækenland havde sin egen valuta og pengepolitik, kunne man udvide adgangen til kredit og øge pengemængden – det ville straks blive absorberet af øget produktion,« siger professoren.

»Desuden har Grækenland en meget større produktionskapacitet end Argentina,« mener Skaperdas, der i flæng nævner

IT- og medicinalindustri samt tøj- og fødevarerproduktion, der nu er helt i knæ, fordi euroen har gjort landet mindre konkurrencedygtigt.

»Men det vil ændre sig med en ny valutakurs, som forbedrer konkurrenceevnen over for udlandet. I dag importerer Grækenland tomater fra Belgien – hvad er logikken i det? Der er mindre sol, lønnen er høj, og så er der transportomkostningerne. Det giver ingen mening!«

En exit kan muligvis gavne grækerne, men den kan starte en uoverskuelig dominoeffekt i de øvrige gældsplagede lande. Markedets frygt kan føre til skyhøje renter på sydlige statsobligationer og overflytninger af opsparinger til Nordeuropa, hvilket vil presse banksektoren yderligere.

Måske vil en sådan frygtreaktion være berettiget, for ifølge Skaperdas har de øvrige kriserammede lande ikke andet valg end at følge Grækenlands eksempel:

»Glem Grækenland, se på Portugal, Spanien og Italien. Spaniens private gæld per capita er blandt de højeste i verden, de har oplevet en husboble, og deres banksystem er mere eller mindre insolvent. Det bliver værre og værre, og man vil begynde at bruge regnskabs tricks for at skjule problemets omfang. Alt dette kan ikke rigtig løses, medmindre landene får deres egen valuta,« siger professoren og fælder sin resolute dom: »Eurozonen er et eksperiment, som fejlede.«

Ufri kapital

Hvis eurozonen falder sammen, er det dog langt fra sikkert, at resten af EU-bygningen står intakt tilbage. På den korte bane må de berørte lande indføre kapitalkontrol for at undgå, at pengene fosser over grænserne. Det vil lægge en kraftig dæmper på samhandelen og risikerer i sidste ende at lægge det indre marked – en af Unionens hovedsøjler – i graven.

En chef ved det finansielle forsikringsselskab Lloyds sagde for nylig til *The Guardian*, at en afvikling af eurozonen kan føre til en »potentielt forfærdelig recession for hele kloden«. Professor Skaperdas er mindre bekymret.

»Husk på, at kapitalkontrol var udbredt for få årtier siden. Så slemt var livet ikke dengang. Mange produkter blev handlet frit, og folk var i arbejde modsat i dag, hvor over 50 procent af de unge er arbejdsløse. Hvis Ipad's bliver dyrere, er det ikke en katastrofe – vi står midt i katastrofen lige nu, hvor hele sektorer ødelægges. For første gang siden verdenskrigen har folk svært ved at få mad på bordet!«

Yanis Varoufakis, professor i økonomisk teori ved Athens Universitet, tror ikke på en fredelig græsk afskedsscene. »Markederne vil eksplodere af usikkerhed og spekulation om, hvem der falder næste gang,« siger han.

»Tyskerne ville have elsket at slippe af med grækerne for allerede tre år siden, men de ved, at det er umuligt. Min vurdering er, at de hellere vil genoplive D-marken end at sparke Grækenland ud. Det vil ramme eksporten hårdt, men i det mindste vil det trække en masse kapital til Tyskland.«

I princippet kan grækerne jo stadig vælge at klø på med Trojkaens spareprogram. Er der ikke god ræson i at gennemføre strukturelle reformer i et land, som er berygtet for et stift arbejdsmarked med mange lukkede sektorer?

»Strukturelle reformer er vigtige, men de er irrelevante i en økonomi, som er fanget i en gældsbase deflationsspiral. Der har ikke været et eneste tilfælde i de sidste 300 års kapitalistiske historie, hvor en økonomi i denne tilstand kom ud på den anden side gennem besparelser og strukturreformer. Det er aldrig sket, det vil aldrig ske, og alle, der mener, at det kan ske i Grækenland, er enten lognere eller fjolser,« raser Varoufakis.

Hans foretrukne løsning er en storstilet redningsaktion for den fælles valuta, der både inkluderer fælles euro-obligationer, en bankunion og indspjotninger til Den Europæiske Investeringsfond. Men professoren er ikke optimist.

»For seks måneder siden skrev jeg en artikel med titlen 'Grækenland er færdig'. Det gjorde jeg selvfølgelig med stor sorg. Men landet er i koma og kan ikke vågne, medmindre eurozonen enten går i opløsning eller repareres. En opløsning vil være forfærdelig for alle, men i det mindste vil det være en ny begyndelse – også for Grækenland.«

NATO. I Chicago forventes NATO-landene at diskutere Afghanistan, raketskold og ikke mindst: Hvordan får man mest muligt ud af stadigt mindre bevillinger?

Topmøde med bebudet succes

AF JAN BO HANSEN

Som det nu er med topmøder, er også NATO-topmødet den 20. og 21. maj i Chicago på forhånd erklæret en succes. »Vi er i fin form,« erklærede generalsekretæren og lod det omfatte alle medlemsstater, selv om det undervejs vil vise sig, at nogle er i bedre form end andre.

På dagordenen er tilbagetrækningen fra Afghanistan, raketskoldet, Smart Defence, ligesom den løbende debat om NATOs funktion og fremtid må formodes at fortsætte på dette topmøde og længere frem.

Det er det største NATO-møde i historisk tid, blandt deltagere også de lande, der håber på at komme med ved næste udvidelse. Udvidelse er imidlertid ikke på dagsordenen. Mens Georgien og Ukraine af forskellige grunde er gledet ud som umiddelbare ansøgere, venter Makedonien, hvis optagelse blev saboteret af grækerne i 2008, stadig tålmodigt.

Chicago er det første NATO-topmøde, siden Barack Obama bebudede, at de amerikanske kamptropper vil have forladt Afghanistan ved udgangen af 2014. Siden har den franske præsidentkandidat, nu præsident François Hollande lovet, at de franske tropper vil være ude ved udgangen af 2013. Det har nedkaldt generalsekretærens misbilligelse over hans hoved. Men det er et signal om, at det ikke skal vare for længe med at komme ud, hvis det skal ske i samlet flok.

Tilbagetrækningen rummer imidlertid mange problemer: NATO har store mængder materiel i Afghanistan, og at bringe

det ud af landet vil være en kolossal logistik opgave. At lade det blive i landet, hvor det muligvis vil blive brugt af Taleban, vil gøre et dårligt indtryk på de vestlige skatteydere. Til det formål ville det være hensigtsmæssigt at have støtte fra den russiske ledelse, så NATO kan benytte vejene gennem Rusland.

Men mens forskellen på George W. Bush og Barack Obama er meget stor, set fra en europæisk synsvinkel, er den knap så stor set fra en russisk. Russerne er ikke så overbeviste om, at NATO vil forlade Afghanistan i 2014. For det synspunkt kan de citere Anders Fogh Rasmussen, der tidligere har forsikret afghanerne om NATOs fortsatte tilstedeværelse.

Raketskoldet

Raketskoldet blev vedtaget på NATO-topmødet i Lissabon 2010 i en form, der skulle muliggøre samarbejdet med Rusland. NATO forestillede sig et selvstændigt russisk raketskold, der skulle kobles sammen med NATOs projekt.

Den daværende russiske præsident, Dmitrij Medvedev, tilsluttede sig da også projektet, men siden har den russiske ledelse i stigende grad taget afstand fra det og i stedet gjort krav på direkte indflydelse på NATO-systemet. Det har ikke været acceptabelt for NATO og har vanskeliggjort forholdet til Rusland.

Den russiske generalstabschef Nikolaj Makarov trumfede over ved at forudsige præventivslag mod installationer i Østeuropa. NATO reagerede meget afdæmpet på truslerne. Men hensynet til Afghanistan ville gøre et forbedret forhold til Rusland formålstjenligt.

NATO-topmødet kommer i forlængelse af G8-mødet, og der er da også en sammenhæng mellem de to. NATOs generalsekretær har appelleret til medlemsstaterne om at forøge deres militærudgifter, men gældskrisen har ikke gjort det lettere. Det eneste land, der umiddelbart ville være i stand til at øge forsvarsudgifterne, er Tyskland, der kun afsætter 1,3 procent af BNP til dette formål. Der skal imidlertid ske særlige og blodige begunnigheder, før tyskerne vil forøge denne andel.

Smart Defence

Konceptet Smart Defence, der tilskrives Anders Fogh Rasmussen, er et forsøg på at få det meste ud af de begrænsede ressourcer: I de seneste to år er de europæiske NATO-staters militærbudget faldet med 45 milliarder dollar. Som situationen er, vil ingen europæiske ledere tænke på at forhøje disse beløb. Der skal altså arbejdes inden for rammer, som ikke bliver udvidet.

I Libyen viste det sig hurtigt, at de europæiske NATO-lande, der deltog – det var kun ti – manglede meget, som amerikanerne så måtte levere.

Det er nærliggende, at europæerne kan opnå mere ved at specialisere sig og låne ud til hinanden. Projektet, der blev vedtaget på NATO-topmødet i 2010, er kaldt *pooling & sharing*, P&S i den lokale jargon.

Pooling består i oprettelsen af en multinational struktur, der forestår anskaffelsen eller driften af systemer, der er for kostbare for det enkelte land, som for eksempel AWACS-flyene. Ved sharing stiller et land kapacitet til rådighed for et andet.

Pooling og sharing udgør en vigtig del af det, generalsekretæren har døbt Smart Defence.

Det lyder logisk og ligefor, men i praksis har det vist sig ikke at være så enkelt. Der er en række bilaterale initiativer, men det er ikke ualmindeligt, at de duplikerer et samarbejde, som allerede finder sted inden for NATO. Den fransk-britiske forsvarspagt, Visegrad-landene (Tjekkiet, Slovakiet, Polen, Ungarn), Weimar-trekanten (Polen, Tyskland, Frankrig) beskæftiger sig alle med P&S. På NATO-topmødet vil man forsøge at fremme dette samarbejde.

Generalsekretæren har allerede udsendt sejrsmeldinger om nye samarbejdsprojekter. Men i praksis støder samarbejdet på mange hindringer: Hos de store lande er der en uvilje mod at være afhængig af andre, der således kan blokere raske initiativer – som f.eks. Frankrigs i forhold til Libyen. Men først og fremmest kræver et sådant samarbejde også nye investeringer, og de midler er ikke til stede.

Diskussionen om NATOs rolle er en løbende proces, der sikkert finder sted alle andre steder end lige på topmøder.

Et væsentligt punkt er forholdet mellem NATO og FN: I hvor høj grad skal NATO være FNs militære arm? I hvilken grad skal NATO samordne med FN eller blot holde verdensorganisationen orienteret? Og som det væsentligste: Hvordan er forholdet mellem USA og de europæiske NATO-partnere? Er europæerne leverandører af hjælpetropper til amerikanske aktioner? Eller er der selvstændige europæiske interesser?